

Alueellinen hyvinvointikertomus 2023

Sote ihmisen
kokoiseksi.

14.5.2024

Sisällysluettelo

Johdanto	3
1. Hyvinvoinnin tila Keski-Uudellamaalla	4
1.1. Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2020–2025.....	5
1.1.1. Sairastavuus vähenee.....	6
1.1.2. Liikkuminen lisääntyy vähän liikkuvien ja liikkumattomien parissa.....	6
1.1.3. Ylipainoisten ja lihavien määrä laskee	7
1.1.4. Yksinäisyyden kokemus vähenee	7
1.1.5. Sähköinen omahoito ja asiointi hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä lisääntyy.....	8
1.1.6. Mielenterveysongelmien määrä vähenee	8
1.1.7. Päihteiden käyttö vähenee	9
2. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2021–2025	9
3. Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma 2021–2025	10
4. Ehkäisevä päihde- ja riippuvuustyön suunnitelma 2022–2025	11
5. Alueellinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suunnitelma 2022–2025	12
6. Alueellinen vammaisten hyvinvointisuunnitelma 2023–2025	13
7. Osallisuusohjelma 2020–2025.....	13
8. Alueellisen hyvinvointisuunnitelman painopisteet vuosille 2023–2024.....	14
9. Lähteet.....	15
Liitteet.....	15

Johdanto

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen hyvinvointikertomus 2023 kuvaa, miten hyvin alueellisessa hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden yhteistyössä on onnistuttu saavuttamaan alueellisen hyvinvointisuunnitelman (2020–2025) tavoitteet. Tarkastelun näkökulmana on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen pitkäjähtäimen tavoitteiden, toimenpiteiden ja mittareiden seuranta. Konkreettisesti hyvinvointikertomus kertoo Keski-Uudenmaan alueellisia ja väestöryhmittäisiä eroja hyvinvoinnissa ja terveydessä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamisen rakenteita sekä tavoitteita, resursseja ja alueellista toimintaa. Kyseessä on suppea hyvinvointikertomus, joka raportoidaan vuosittain.

Vuonna 2023 julkaistiin useita kansallisia hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyviä tutkimuksia, joita on hyödynnetty hyvinvoinnin tilan kuvauksessa. Tällaisia tutkimuksia ovat esimerkiksi TerveSuomi 2022 (THL), Kouluterveyskysely 2023 (THL), FinLapset 2022 (THL) ja Move! 2023 (OPH). Näiden tutkimustulosten kohteja on käyty esittelemässä eri toimijoille vuoden 2023 aikana yhteensä 17 kertaa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen toteutui tavoitteiden mukaisesti hyvinvointialueella ja alueellisesti. Ensimmäiset lakisääteiset alueelliset (hyvinvointialue, kunnat, järjestöneuvottelukunta) hyte- neuvottelut toteutettiin alueellisessa johdon foorumissa toukokuussa 2023 ja kuluvan vuoden painopisteiksi valittiin osallisuuden vahvistaminen, liikkumisen lisääminen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin vahvistaminen sekä järjestöyhteistyö ja avustukset. Työ painopisteissä on ollut aktiivista. Yhdyspintaryhmä "Asumisen ratkaisut ja turvalliset asuinympäristöt" organisoitui vahvemmin ja asetti konkreettisia tavoitteita asumisen kehittämisen suhteen.

Yhdessä Järjestöneuvottelukunnan kanssa luotiin viestinnällinen toimintamalli, jossa ovat mukana mm. Keusote (lähineuvonta, järjestöyhteistyö, viestintä), Keski-Uudenmaan Järjestöneuvottelukunta ja OLKA-toiminta. Toimintamalli vahvistaa viestinnällistä yhteistyötä ja tiedonkulkua yli organisaatorajojen (erityisesti Keusoten ja järjestöjen) sekä tukee alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Hyvinvoinnin tuen verkkosivuille tehtiin 7 uutta sivua ja päivitettiin jo aiemmin julkaistuja sivuja. Alueelliseen hyvinvointisuunnitelmaan kiinnittyvistä kohdennetuista suunnitelmista viimeinen, vammaisten henkilöiden hyvinvointisuunnitelma saatiin hyväksytyä syksyllä 2023. Monialainen aktiivinen yhteistyö eri suunnitelmien toimenpiteiden parissa on jatkunut vuonna 2023. Yhteistyötä on jatkettu HUS-järjestämissopimuksen hyte-teemaverkostossa, Keski-Uudenmaan järjestöneuvottelukunnan teemaverkostoissa sekä monissa alueellisissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmissä.

Keskisuusmaalaiset voivat tuoreimpien tulosten valossa pääosin hyvin verrattuna esimerkiksi valtakunnan tason tuloksiin. Hyvinvointialueen haasteiksi voidaan nostaa aikuisväestön osalta työkäisten ja erityisesti korkeasti koulutettujen henkilöiden hyvinvoinnin tilan lasku. Toisaalta taas yli 75-vuotiaiden hyvinvoinnin tilan voidaan todeta kohentuneen. Lasten ja nuorten osalta huolta aiheuttavat mm. ahdistuneisuus (erityisesti tytöt) ja sähkösavukkeiden käytön lisääntyminen. Alueellisesti haasteeksi voidaan nostaa

myös arjessa jaksamisen haasteet, ylipainoon ja lihavuuteen liittyvät ongelmat ja taloudellisten huolien lisääntyminen.

1. Hyvinvoinnin tila Keski-Uudellamaalla

Alueellisessa hyvinvointikertomuksessa käydään läpi hyvinvoinnin tilan muutoksia vuoden 2023 indikaattoritiedon perusteella.

Vuoden 2023 aikana julkaistiin mm. seuraavat hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvät keskeiset tietokokonaisuudet:

- Terve Suomi –tutkimus 2022 (THL)
- Kouluterveyskysely 2023 (THL)
- FinLapset –tutkimus (THL)
- Kansallinen terveysindeksi 2019–2021 (THL)

Väestötiedot

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen väkiluku jatkoi kasvua vuonna 2023. Tilastokeskuksen väestötietojen mukaan Keusoten alueen väkiluku oli 31.12.2023 yhteensä 205 444 asukasta eli kasvua vuoteen 2022 verrattuna +2 252 asukasta (+ 1,1 %).

Syntyneiden määrä väheni Keusoten alueella vuoden 2022 lukuun verrattuna (N -76). Samoin 0–17-vuotiaiden määrä väheni hiukan Keusoten alueella (N -13). Alle 18 -vuotiaiden osalta on havaittavissa kuntakohtaisia eroja, esim. Järvenpäässä ja Tuusulassa alle 18-vuotiaiden määrä kasvoi hieman vuoden 2023 aikana. Vanhempien ikäryhmien osalta 65–74 -vuotiaiden lukumäärä laski hieman edelliseen vuoteen verrattuna (N -194). Vanhemmissa ikäryhmissä, 75-84-vuotiaat (N +954) ja 85+ vuotiaat (N +223), väkiluku taas jatkoi kasvuaan. (Liitemateriaali liite 1.)

Väestöllinen huoltosuhde vuoden 2023 oli Keusoten alueelta 58,9, kun se vuonna 2022 oli 59,1. Väestöllinen eli demografinen huoltosuhde on alle 15-vuotiaiden ja 65 vuotta täyttäneiden määrän suhde 15–64-vuotiaiden määrään.

Työllisyystiedot

Vuoden 2023 työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi vuoden 2022 vastaavista luvuista jokaisessa Keusoten kunnassa. Vuoden 2023 lopussa työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta oli Keusoten alueella 9,6 %, kun se vuonna 2022 oli 8,3 %. Työttömien työnhakijoiden suhteellinen osuus kasvoi vuonna 2023 erityisesti miesten osalta. Naisten osalta kasvu oli maltillisempaa. Vuoden 2023 osalta sekä nuorisotyöttömien (alle 25-vuotiaat) että yli 50-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrät kasvoivat edelliseen vuoteen verrattuna. Myös pitkäaikaistyöttömien osuus kasvoi vuodesta 2022. (Liitemateriaali liite 2.)

TEAvisari

Terveysten ja hyvinvoinnin laitokset tuottama TEAvisari on avoin verkkopalvelu, jonka avulla kunnat ja alueet voivat arvioida, suunnitella ja kehittää terveydenedistämistyötään. Vuonna 2023 TEAvisariin päivitettiin tiedot kuntajohdon, kulttuurin sekä lukio- että ammatillisen koulutuksen osalta. Päivitetyt tulokset kertovat, että Keusoten alueelta löytyy hyvin rakenteita terveyden edistämiseen, mutta myös kehittämiskohteita.

	Keski-Uudenmaan hyvinvointialue	Hyvinkää	Järvenpää	Mäntsälä	Nurmijärvi	Pornainen	Tuusula	Koko maa
Kaikki sektorit	69	69	72	66	66	64	73	70
Kuntajohto	79	87	80	73	70	53	84	82
Perusopetus	63	59	66	69	57	67	67	65
Lukiokoulutus	71	60	..	73	73	65
Ammatillinen koulutus	59	64
Liikunta	76	76	80	67	75	54	81	72
Perusterveydenhuolto	72	72	72	72	72	72	72	70
Kulttuuri	65	73	62	40	57	74	77	71

Perustoimeentulotuki

Kansaneläkelaitoksen tilastotietokannan Kelaston tietojen perusteella Keusoten alueen perustoimeentulotuen saajien määrä on kasvanut hieman vuodesta 2022 (+45). Tilaston perusteella voidaan todeta kuntakohtaisten erojen olevan suuria, esim. Hyvinkään osalta saajien määrä on vähentynyt (- 54), kun Järvenpäässä saajien määrä on lisääntynyt (+89). (Liitemateriaali, liite 3)

Lastensuojelun tilastot

Keusoten asiakasohjausyksikön tilastojen mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi vuodesta 2022 vuoteen 2023 15 %:lla (+1 273). Kodin ulkopuolelle sijoitettujen 0–17-vuotiaiden lasten ja nuorten osalta ei ole tiedossa vuoden 2023 tietoja. Vuoden 2022 luku Keusotessa oli 1,3 %, kun koko maan luku oli 1,6 %. (Liitemateriaali, liite 4)

1.1. Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2020–2025

1.1.1. Sairastavuus vähenee

Hyvinvointialueiden eroja voidaan tarkastella Kansallisen terveysindeksin (THL) tiedoista, jotka perustuvat vuosien 2019–2022 rekisteritietoihin. Indeksit ja niiden eri osa-alueet kuvaavat laajasti sairauksien ja työkyvyttömyyden yleisyyttä hyvinvointialueilla suhteessa koko maan väestöön. Terveysindeksiluvut kuvaavat hyvinvointialueiden ja kuntien väestön terveyttä ja työkykyä suhteessa koko maan tasoon (koko maa = 100). Indeksien arvo on sitä suurempi, mitä yleisempää sairastavuus tai työkyvyttömyys alueella on. Terveysindeksistä tuotetaan sekä ikävakioitu että -vakioimaton versio. Ikävakioidut tulokset häivyttävät ikärakenteiden vaikutukset, joten tulokset soveltuvat alueiden väliseen vertailuun. Ikävakioimaton indeksi kuvaa taas alueen todellista sairaustaakkaa.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen osalta sairastavuusindeksi on alle koko maan tason, vuonna 2022 94,9 (ikävakioitu) ja 90,2 (ikävakioimaton). Keusoten sairastavuusindeksi on kuitenkin korkein Uudenmaan hyvinvointialueita vertailtaessa (ikävakioitu tieto). Jos tarkastellaan terveysindeksin eri osa-alueita, niin Keusote menee koko maan tason yläpuolelle esim. diabetes-, keuhkosairaus-, muistisairaus-, sepelvaltimotauti sekä syöpäindekseissä. (Liitemateriaali liite 5.)

PYLL (Potential Years of Life Lost) -indeksi eli ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien indeksi on kansainvälisesti laajalti käytetty hyvinvoinnin ja terveyden tilan mittari. Mittarin avulla pystytään tuomaan esille paitsi alueen väestön hyvinvoinnin tilanne ja kehitys, myös tieto suurimmista vältettävissä olevista kuolinsyistä, joita voidaan ehkäistä joko kokonaan tai hoitaa siten, ettei niihin tarvitse kuolla ennenaikaisesti. Keski-Uudellamaalla kolme suurimmat menetykset kuolinsyytilastojen alaluokkakohtaisessa tarkastelussa ovat itsemurha, alkoholi ja huumeet. PYLL-indeksi tullaan päivittämään vuoden 2024 aikana ja uusi raportti kattaa vuodet 2018–2022.

1.1.2. Liikkuminen lisääntyy vähän liikkuvien ja liikkumattomien parissa

Kouluterveyskyselyn 2023 tulosten perusteella voidaan todeta, että lasten ja nuorten liikkuminen on hieman lisääntynyt Keusoten alueella. Terve Suomi-tutkimuksen tulosten mukaan terveysliikuntasuosittelun mukaan liian vähän liikkuvien osuus aikuisväestöstä olisi hieman vähentynyt. (Liitemateriaali liite 6.)

Fyysisen toimintakyvyn MOVE! -mittaukset ovat osa 5. ja 8. luokkalaisten liikunnan opetusta. Mittaukset koostuvat kuudesta osiosta, jotka mittaavat kestävyys- ja lihaskuntoa, liikkuvuutta sekä motorisia taitoja. Vuoden 2023 MOVE! -tulokset kertovat, että sekä 5. että 8.luokkalaisten fyysinen toimintakyky näyttää parantuneen edellisen vuoden tuloksista. Valtakunnan tason tuloksissa 5. luokkalaisten heikko fyysinen toimintakyky on 37 prosentilla, kun Keusotessa vastaava luku on 36,3 %. 8-luokkalaisten osalta taas koko maan luku on 40,1 % ja Keusoten 42,2 %, eli tässä Keusoten tilanne on pikkuisen koko maan tilannetta heikompi. (Liitemateriaali liite 6.)

Vuonna 2023 aloitettiin Keusoten ja alueen kuntien nuorten liikkumis- ja elin

tapaohjausten yhteinen urheilukello-hanke. Hankkeen tavoitteena on tarkastella urheilukellojen vaikutusta nuorten liikkumis- ja elintapaohjauksen liittyen. Hanke on tarkoitettu erityisesti vähän liikkuville ja ylipainoisille nuorille sekä arvioimaan nuorten arjessa jaksamista. Hankkeessa hankittavat urheilukellot on kohdennettu nuorille, joilla ei itsellään ole mahdollisuutta hankkia urheilukelloa liikkumisen tueksi. Vastaavasti omat kellot huomioidaan muutoksen tuessa. Hankkeen tuloksia saadaan käyttöön vuoden 2024 aikana.

Kommentoitu [PK1]: @Seitsonen Tero Tseked

Alueellista elintapa- ja liikkumisneuvontaa jatkettiin vuonna 2023 Keusoten ja kuntien liikuntatoimien yhteistyönä. Liikuntalähete on otettu Keusotella yhteiseksi toimintatavaksi. Keusotessa aloitettiin hyvinvointialueen elintapaohjauksen toimintamallin valmistelu vuoden 2023 aikana. Toimintamalli on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2024 aikana.

1.1.3. Ylipainoisten ja lihavien määrä laskee

Kouluterveyskyselyn 2023 tulosten perusteella ylipainoisten osuus lapsissa ja nuorissa näyttää hieman laskeneen. Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tuloksissa ylipainoisia yläkoulun oppilaista oli 17,4 % ja vuonna 2023 vastaava luku oli 16,3 %. Ammatillisten oppilaitosten osalta vastaavat luvut olivat 24,9 % ja 22,2 %. Lukiossa vastaavat luvut olivat 17,8 % ja 16,6 %. (Liitemateriaali liite 7.)

Aikuisväestön Terve Suomi-tutkimuksen tulosten perusteella lihavien osuus Keusoten alueella näyttää kasvaneen. Vuonna 2020 lihavien osuus (=painoindeksi 30 tai yli) oli 22,8 % ja vuonna 2022 vastaava luku oli kasvanut 27 %: in. sekä PYLL-tulokset päivittyvät indikaattoriliitteeseen vuoden 2023 aikana. (Liitemateriaali liite 7.)

1.1.4. Yksinäisyyden kokemus vähenee

Kouluterveyskyselyn 2023 tulosten perusteella yksinäisyyden kokemukset näyttävät vähentyneen vuodesta 2021. Vuonna 2021 alakouluikäisistä (4. ja 5. lk) 4,5, % ilmoitti tuntevansa itsensä usein yksinäiseksi, kun vuoden 2023 vastaava luku oli 4 %. Kouluterveyskyselyn mukaan yläkoululaisten (8. ja 9. lk) vastaavat luvut ovat v. 2021 16,5 % ja v. 2023 15,8 %. Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista itsensä yksinäiseksi usein koki vuonna 2021 21,5 % ja vuonna 2023 17,4 %. Lukio-opiskelijoiden vastaavat luvut olivat v. 2021 17,1 % ja v. 2023 15,5 %. (Liitemateriaali liite 8.) Lasten ja nuorten yksinäisyyden kokemukset näyttävät lähteneen laskuun, mutta eivät ole vielä laskeneet korona-aikaa edeltävälle tasolle.

Terve Suomi-tutkimus 2022 tulosten mukaan itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus on kasvanut jonkin verran työikäisten ikäryhmässä sekä 65-vuotta täyttäneiden osalta. 75-vuotta täyttäneiden osalta yksinäisyyden kokemukset taas näyttävät vähentyneen. Kun tuloksia tarkastellaan koulutustaustan mukaan, niin erityisesti korkean koulutustaustan omaavilla yksinäisyyden kokemukset näyttävät lisääntyneen. (Liitemateriaali liite 8.)

1.1.5. Sähköinen omahoito ja asiointi hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä lisääntyy

Terve Suomi 2022 kyselytutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että Keusoten alueella aikuisväestön digitaalinen asiointi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa on lisääntynyt. Vuonna 2022 noin joka neljäs ilmoitti asioineensa digitaalisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisen kanssa. Vastaava luku vuonna 2023 oli noin 45 %. Jos digiasiointia tarkastellaan aikuisväestön koulutustaustan mukaan, niin kasvua on kaikissa koulutusryhmissä, mutta suhteellisesti eniten kasvua on matalan koulutustaustan omaavilla henkilöillä. (Liitemateriaali liite 9)

Hyvinvoinnin ja terveyden tuen sähköiset menetelmät on kuvattu aina osaksi verkkosivuilla julkaistavia asukaspolkuja. Sähköisten menetelmien osuutta ja hyödynnettävyyttä markkinoitiin mm. viestinnällisin keinoin sekä lukuisissa asukastapahtumissa.

Asukkaiden käytössä oleva Omaolo.fi:n Sähköinen terveystarkastus tehtiin vuonna 2023 yhteensä 1338 kertaa (useammin kuin koskaan aiempina vuosina). Keusotessa on käytössä lääkärin läheteellä asukkaalle maksuton Mielenterveystalon nettiterapia. Vuoden 2023 aikana Keusotesta tehtiin 755 nettiterapialähetettä (v. 2022 792 kpl). Lisäksi asukkaita on ohjattu Mielenterveystalo.fi:n eri oireisiin, elämäntilanteisiin ja mielen hyvinvoinnin tuen avoimiin Omahoito-ohjelmiin.

STM:n Kestävän kasvun -hankkeen avulla on mahdollistettu urheilukellojen hyödyntäminen osana nuorten elintapaohjausta. Nuorille lainattavia urheilukelloja on hankittu alueen kuntien liikkumis- ja elintapaohjantojen käyttöön. Opiskelijaterveydenhuollon toimijoita on ohjeistettu toimintamallista mm. viestinnän keinoin.

1.1.6. Mielenterveysongelmien määrä vähenee

Kouluterveyskyselyn 2023 tulosten perusteella voidaan todeta, että lasten ja nuorten mielenterveyteen liittyviä haasteita edelleen esiintyy. Alakoululaisten (4. ja 5. lk) osalta noin joka neljäs (25,8 %) oppilas ilmoitti, että on ollut mielialaan liittyviä ongelmia kahden viime viikon aikana. Vastaava luku vuodelta 2021 oli 23 %. Yläkouluikäisten (8. ja 9. lk) osalta kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta ilmenee 21,6 prosentilla oppilaista, kun vastaava luku vuonna 2021 oli 21,4 %. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden osalta kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta on tutkimuksen mukaan 23,7 prosentilla ja lukiolaisilla 20,7 prosentilla. Vuoden 2021 vastaavat luvut olivat ammatillisten oppilaitosten osalta 20,9 % ja lukion 19,8 %. Huolen aiheena ahdistuneisuuteen liittyen on erityisesti tyttöjen tulokset. Vuoden 2023 tulosten perusteella yläkoululaisista pojista 8,1 % ilmoittaa, että ovat kohtalaisesti tai vaikeasti ahdistuneita, kun tyttöjen vastaava luku on 34,2 %. (Liitemateriaali liite 10)

Aikuisväestön Terve Suomi 2022 tulosten perusteella voidaan todeta, että psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden määrä on kasvussa niin Keusoten alueella kuin koko maan tasolla. Vuoden 2022 tuloksissa 13,9 % aikuisväestöstä psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus on 13,9 %, kun vastaava luku vuonna 2020 oli 11,7 %. Suhteellisesti eniten kasvua on ollut työikäisten (20–64-v.) joukossa; v. 2022 15,8 % ja v. 2020 12,8 %.

Koulutaustan mukaan tuloksia tarkasteltaessa suhteellisesti eniten kasvua on matalan koulutustaustan omaavilla henkilöillä, v. 2022 15,2 % ja v. 2020 11,3 %. (Liitemateriaali liite 10)

Keusoten ensimmäinen puntaroiiva asukaspaneeli järjestettiin marraskuussa 2023 ja paneelin ydinkysymys oli miten Keusote voi tukea ja vahvistaa lasten ja nuorten mielenhyvinvointia. Noin 40 satunnaisotannalla valittua keskiuusimaalaista puntaroi ydinkysymystä yhteensä 15 tuntia ja loppulausumaan nostettiin mm. seuraavia toimenpidesuosituksia:

- varmistettava resurssien riittävyys; esim. opiskeluhoito
 - lasten ja nuorten tavoittaminen; miten viestit eri palveluista tavoittavat lapset ja nuoret
 - lasten ja nuorten kohtaaminen; miten kohdataan lapset ja nuoret heidän arjessa
 - varmistettava lapsille ja nuorille osallistumismahdollisuudet kehittämistyössä
- Asukaspaneelin loppulausuma luovutettiin Keusoten päättäjille joulukuussa 2023.

1.1.7. Päihteiden käyttö vähenee

Kouluterveyskyselyn 2023 tulosten perusteella voidaan todeta, että päihteiden käytön osalta ei ole tapahtunut suurtakaan muutosta. Kyselytutkimuksen tulosten perusteella huolen aiheeksi nousee sähkötupakan päivittäisen käytön lisääntyminen. Erityisesti tyttöjen osuus käyttäjistä on kasvanut vuoden 2021 tuloksiin verrattuna. Vuoden 2023 tulosten osalta päivittäin sähkötupakkaa käyttävien yläkouluikäisten tyttöjen osuus oli kasvanut 10,5 prosenttiin, kun vastaava luku vuonna 2021 oli 0,7 %. Yläkouluikäisten poikien vastaavat prosentit olivat v. 2023 10,2 % ja v. 2021 4,6 %. Sähkötupakan päivittäinen käyttö näyttää lisääntyneen myös ammatillisten oppilaitosten ja lukio-opiskelijoiden keskuudessa. (Liitemateriaali liite 11.)

Aikuisväestön osalta päihteiden käytön suhteen tilanne on pysynyt ennallaan. Alkoholin käyttö näyttää hieman aikuisväestöllä lisääntyneen ja erityisesti käytön lisääntyminen koskee korkean koulutustaustan omaavia henkilöitä. (Liitemateriaali liite 11.)

Alueellinen ennaltaehkäisevän päihde- ja riippuvuustyön työryhmä jatkoi työtään vuonna 2023.

2. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2021–2025

Hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on hyväksytty vuosille 2021–2025. Suunnitelman tavoitteita ovat:

1. Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, perhekeskus-palvelujen (sis. neuvolapalvelut) ja lastensuojelun toimivan yhteistyön kehittäminen
2. Varhaisen tuen ja mielenterveyshoitopalvelu-ketjujen rakentaminen

3. Vaikuttavien menetelmien käyttäminen lasten, nuorten ja lapsiperheiden tukemisessa
4. Lasten ja nuorten liikkuminen lisääntyä vähän liikkuvien ja liikkumattomien parissa

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ovat edenneet vuoden 2023 aikana. Liitemateriaalin liitteessä 12 on tarkemmin kerrottu tavoitekohtaisesti suunnitelman edistyminen. Liitemateriaalin liitteessä 13 on kerrottu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan kytkeytyvät alueellisen opiskeluhoitosuunnitelman tavoitteiden etenemisestä. Liitemateriaalin liite 14. kertoo alueellisen neuvolasuunnitelman tavoitteiden etenemisen vuoden 2023 osalta.

3. Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma 2021–2025

Hyvinvointialueen ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelma on hyväksytty vuosille 2021–2025 ja sen tavoitteet ovat (liitemateriaali liite 15):

1. Edistetään ikääntyvän väestön hyvinvointia ja osallisuutta
2. Edistetään ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä riskiryhmät tunnistaen
3. Tuetaan kotona asuvan toimintakyvyltään rajoittuneen ikääntyneen toimintakykyä ja osallisuutta
4. Parannetaan ikääntyneiden palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta

Kotiin vietävien palveluiden yksityisten palveluntuottajien aktivointi, jotta asiakkaita voidaan jatkossa ohjata yhä useammin omarahoitteisiin palveluihin. Palveluntuottajille järjestettiin yhteistyötalaisuus 12.12.2023. Uusi palveluntuottajahaku (Valvira) julkaistu Keusoten sivuilla ilmoittautuneille palveluntuottajille: asiakkaan näkökulma ja saavutettavuus on huomioitu.

Omaishoitajien terveystarkastusten prosessi on kuvattu yhteistyössä Terveyspalveluiden kanssa. Terveystarkastukset ovat käynnistyneet kunnittain. Ikääntyneiden osallisuutta on vahvistettu ja ikääntyneitä on asukaskehittäjätoiminnan kautta kutsuttu kehittämistyöhön. Etäpäivätoiminnan sisällön ja prosessien kehittäminen on osana TULkoti hanketta.

Hyvinvointiin liittyvistä asioista keskustellaan asiakaskäynneillä. RAI-arviointivälineistöön kuuluu hyvinvointiin liittyviä osioita, mm. Ravitsemus, voimavarat, liikkuminen. RAI:n perusteella voidaan asiakkaalle tarjota/ehdottaa hänen tarpeitaan vastaavia kolmannenkin sektorin palveluita. Kaatumisen ehkäisyn toimintamallin kehittäminen käynnistyi.

Palvelutarpeen arviointi uusille asiakkaille on keskitetty ikäihmisten asiakasohjaukseen. Yhteistyötä ja yhdyspintoja on kuvattu ikäihmisten asiakasohjauksen ja geriatrisen keskuksen rajapintayhteistyössä. Ikäihmisten asiakasohjaus on tarkentanut asumiseen liittyviä prosesseja yhdessä mielenterveys- ja päihde- sekä vammaispalveluiden kanssa

Ikääntyneiden asumisen ohjausta tehdään ikäihmisten asiakasohjauksessa neuvonnan, palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä ja sas-työn yhteydessä.

Geriatrisessa keskuksessa pyritään vahvasti ikääntyneiden asiakkaiden asumisen haasteiden ennakointiin: autetaan hankkimaan raivaussiivousta, apuvälineitä ym., eli pyritään tukemaan asiakasta arjessaan mahdollisimman hyvin, jotta kotona asuminen mahdollistuu jatkossakin.

Sähköinen omahoito ja asiointi on huomioitu ikääntyneiden osalta tasavertaisesti muihin ryhmiin verraten, jolloin sähköiset palvelut ovat kaikkien halukkaiden käytettävissä. Omaolon hyvinvointia ja terveyttä tukevat sähköiset menetelmät ovat aina osana Hyte-allianssin asukaspolkuja.

4. Ehkäisevä päihde- ja riippuvuustyön suunnitelma 2022–2025

Hyvinvointialueen ehkäisevä päihde- ja riippuvuustyön suunnitelma on hyväksytty vuosille 2022–2025 ja sen tavoitteet ovat (liitemateriaali liite 16):

1. Ehkäisevätyö on osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kaikissa toimintaympäristöissä
2. Kansansairauksien ennaltaehkäisy ja hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen

Alueellinen ehkäisevän päihdetyön ryhmä on vuodesta 2020 lähtien kokoontunut keskimäärin kerran kuussa. Alueellinen ehkäisevän päihde- ja riippuvuustyön suunnitelma on laadittu vuosille 2022–2025 ja se hyväksyttiin 29.9.2022. Tavoitteena on tunnistaa alueelliset ennaltaehkäisevät toimenpiteet ja vakioida ne osaksi kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Yhteistyötä Elämäni sankareiden kanssa jatkettiin koko vuoden 2023, jossa se kohtaa alueen 7.–9. luokkalaisten. Nuorille suoritetaan kysely päihdetilanteesta ja esille nousseista asioista keskustellaan luokassa. Vastaajia oli vuonna 2023 4818 nuorta. Vastaajista 70 % oli säännöllinen harrastus ja reilu 90 % vastaajista koki, että vanhemmat tietävät missä ja kenen kanssa nuori viettää aikaansa. Vastaajista 45 % ei käyttänyt energia juomia ja 85 % vastaajista ei käyttänyt nikotiini tuotteita. Vain muutama prosentti vastaajista kertoi juovansa humalahakuisesti noin kerran viikossa tai useammin.

Nikotiini tuotteiden ja pelaamisen ehkäisevän työn suunnittelua jatkettiin vuonna 2023. Zoturi-toiminta lopetettiin. Päihde-chat aloitettiin marraskuussa ja marras-joulukuun aikana oli yhteensä 148 keskustelijaa. Järjestettiin yhdessä kaikkien Uudenmaan alueen ehkäisevän päihdetyön koordinaattorien kanssa alueellinen VAPE-webinaari yli neljäs luokkalaisten vanhemmille marraskuussa 2023. Tallenne on nähtävillä Keusoten youtube-kanavalla tekstitettynä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

Audit käytössä asiakaskohtaamisissa arvion mukaan rutiinisti. Adsume päihdemittari teetetään kaikille 8. – luokan oppilaille rutiinisti. Laajennettu päihdekysely teetetään kaikille raskaana oleville raskausviikoilla 8–10. Päihdeperheet pyritään tunnistamaan ja kohdentamaan tarvittava tuki kaikille tarvitseville. Raskaana oleville äideille ja perheille tupakoimattomuuden tunnistamisen tuki on työn alla. Äitien määrä oli vuonna 2023, 921. Käytössä on tupakoivan raskaana olevan perheen hoitopolku. Ota puheeksi kortit julkaistiin joulukuussa yhdessä EHYT ry:n kanssa.

Päihde ja mielenterveys ilmiöpaja järjestetään helmikuussa 2023, jonka seurauksena jatkokehitämme kokemusasiantuntijatoimintaa Keusotessa. Teemme yhteistyötä HUSin ja koko Uudenmaan alueen laajuisesti. Työryhmään määriteltiin Keusoten henkilöstöä sekä Werkko ry:n edustajia. Mukana myös omaiskokemusasiantuntija.

Keuinetin kautta viestitetty henkilöstölle Tukea hyvinvointiin ja terveyteen kokonaisuudesta yleisesti sekä uusien artikkelien julkaisusta. Kuntalaisilla, läheisillä, kuntien ja järjestöjen toimijoilla on mahdollisuus hyödyntää samoja sivuja ja niistä on tiedotettu järjestöviestinnän, somen ja lähikohtaamisten kautta.

5. Alueellinen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy suunnitelma 2022–2025

Alueellisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy suunnitelma on hyväksytty vuosille 2022–2025 ja sen tavoitteena on:

1. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy toimintamallin kehittäminen ja sen mukaisen toiminnan aloittaminen

Suunnitelman toimenpiteiden implementointia toteutetaan alueellisen lähisuhdeväkivallan ehkäisy työryhmän sekä alueellisen MARAK työryhmän toimesta. Alueelliseen lähisuhdeväkivallan ehkäisy työryhmään kuuluu Keusoten palvelujen edustajien lisäksi jäsenet Rikosuhripäivystyksestä, Keski-Uudenmaan turvakodista sekä Väkivaltatyön avopalvelu Paasista. Alueellinen MARAK työryhmä aloitti toimintansa syksyllä 2022 ja on kokoontunut kuukausittain. MARAK koostuu systemaattisesta väkivallan riskinarvioinnista ja se kokoaa alueella toimivat uhrin auttamiseksi työskentelevät viranomaiset ja järjestöt yhteen ja koordinoi uhrille annettavaa tukea.

Liitemateriaaleista (liite 17) löytyy tarkemmin vuoden 2023 toteumat alueellisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisy suunnitelma osalta.

6. Alueellinen vammaisten hyvinvointisuunnitelma 2023–2025

Alueellinen vammaisten hyvinvointisuunnitelma hyväksyttiin Keusoten päätöksenteossa lokakuussa 2023, joten raportointia ei voida vielä tehdä vuoden 2023 toteumien osalta.

Vammaisten hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ovat:

1. Yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja itsenäisen elämän mahdollistaminen
2. Tietopohjan ja tietoisuuden lisääminen
3. Esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistaminen
4. Liikkumisen ja monipuolisen harrastustoiminnan mahdollistaminen

Jokaiselle tavoitteelle on tunnistettu toimenpiteitä ja näille vastuuhenkilöt Keusoten puolelta. Alueellisen vammaisten hyvinvointisuunnitelman raportointi toteutetaan ensimmäisen kerran laajassa alueellisessa hyvinvointikertomuksessa 2025. (Liitemateriaali liite 18)

7. Osallisuusohjelma 2020–2025

Keusoten osallisuusohjelmassa Osallisuutta edistävää toimintakulttuuria tarkastellaan neljästä osallisuuden näkökulmasta: 1) Osallisuus tiedonsaannissa, 2) Osallisuus palvelutilanteessa, 3) Osallisuus kehittämisessä, 4) Osallisuus strategiatasolla

Vuonna 2023 uutena asukasosallisuuden kokeiluna aloitettiin yhteistyössä Sitran Uudet vaikuttamisen tavat -hankkeen kanssa puntaroivat asukaspaneelit. Keusoten 1. puntaroiva asukaspaneeli järjestettiin marraskuussa 2023 ja sen ydinkysymyksenä oli:

- Miten Keusote voi tukea ja vahvistaa lasten ja nuorten mielen hyvinvointia?

Puntaroivat asukaspaneelin lopputuloksena syntyy loppulausuma, johon kirjataan asukaspaneelin yhdessä sopimat toimenpidesuosituksot ydinkysymykseen liittyen. Loppulausuma luovutettiin Keusoten poliittisille päättäjille joulukuussa 2023. Seuraava asukaspaneeli järjestettiin huhtikuussa 2024.

Asukasosallisuuden osalta on edelleen kehitetty asiakasraati- ja kokemusasiantuntijatoimintaa, esim. Kettuluuta-vertaispalveluohjaajatoiminta. Asukaskehittäjätoiminta on jatkunut vuonna 2023 tuoden asukkaille mahdollisuuksia osallistua Keusoten palvelujen kehittämiseen eri tavoin. Asukaskehittäjiä on tällä hetkellä yhteensä 311. Vuonna 2023 järjestettiin yhteensä 9 kehittämistilaisuutta, mm. kyselyt, työpajat sähköisen asioinnin kehittämiseksi ja havainnointikävelyt terveysasemilla. Vuoden 2023 nettosuosittelemuindeksi asukaskehittäjätoiminnan osalta oli 23 (v. 2022 29).

Asukaskehittäjätoiminnan vuoden 2023 raportti on alueellisen hyvinvointikertomuksen liitteenä.

Vuonna 2023 on jatkettu verkostoneuvonpitoja, jotka sopivat erityisesti osallisuuteen palvelutilanteissa.

Vuonna 2023 Keusote sai yhteensä 76 171 asiakaspalautetta palveluihin liittyen. Palveluista 90 % sai asiakaspalautetta Roidun kautta. Asiakaspalautteen perusteella nettosuositeluindeksi (NPS) oli 47, kun se vuonna 2022 oli 37. Asiakaskokemuksen voisi todeta parantuneen vuoden 2023 tulosten perusteella. Asiakaspalautekyselyn väittämistä 63 % oli täysin samaa mieltä väittämän "Sain tarvitsemani hoidon tai palvelun" kanssa. 70 prosenttia taas oli täysin samaa mieltä väittämän "Koin tulleen kuulluksi" kanssa.

Osallisuusohjelman päivitystyö tehtiin vuonna 2023 ja osallisuusohjelma liitettiin osaksi hyvinvointialueen vastuullisuusohjelmaa, joka hyväksyttiin päätöksenteossa keväällä 2024.

Osallisuusohjelman tarkemmat toteumat löytyvät liitemateriaalin liitteestä 19.

8. Alueellisen hyvinvointisuunnitelman painopisteet vuosille 2023–2024

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen alueen johdon foorumi pidettiin toukokuussa 2023 ja siellä päädyttiin alueellisessa hyte-työssä seuraaviin painopisteisiin:

1. Järjestöyhteistyö ja avustaminen
2. Osallisuuden vahvistaminen
3. Liikunnan (liikkumisen) lisääminen
4. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen

Liitemateriaaleista (liite 20) löytyy alueellisten hyte-painopisteiden toteumat vuoden 2023 osalta eri toimijoiden raportoimina. Raportoinnin ovat tehneet Keusoten ja kuntien lisäksi mm. HUS, Keski-Uudenmaan pelastuslaitos ja Keski-Uudenmaan järjestöneuvottelukunta. Vuoden 2024 osalta jatketaan samoilla hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteillä.

Vuoden 2024 hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työskentelyyn vaikuttaa jo vuonna 2025 tehtävä alueellisten hyvinvointisuunnitelmien päivitystyö. Päivitystyö tullaan aloittamaan syksyllä 2024 työpajassa, missä kuullaan tuoreen PYLL-raportin 2018–2022 tulokset sekä THL:n kansallisen terveysindeksin tulokset. Päätöksentekoon uudet alueelliset suunnitelmat viedään vuonna 2025.

9. Lähteet

Perustoimeentulotuen tilastot, Kelasto

Lastensuojeluilmoitukset 2023, Keusote asiakasohjausyksikkö

Move! Fyysisen toimintakyvyn mittaustulokset, Opetushallitus

Väestötiedot ja Työttömyysluvut, Tilastokeskus

FinLapset rekisteriseuranta, THL

Kansallinen terveyst indeksi 2019–2021, THL

Kouluterveyskysely 2023, THL

TEAviisari, THL

Terve Suomi 2022, THL

Liitteet

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen hyvinvointikertomus 2023, tilastot

Keusoten asukaskehittäjätoiminta 2023 - raportti